

گذرتاریخ در استان تهران

موزه‌ها و بناهای تاریخی ایران (۶)

جواد باباخانی

کاخ موزه‌ی سعدآباد

مجموعه‌ی سعدآباد در شمالی‌ترین، بلندترین و خوش‌آب‌وهوترین بخش تهران واقع شده است. این مجموعه ۱۸ کاخ و موزه را در خود جای داده است که برخی از آن‌ها را معرفی می‌کنیم.

■ کاخ موزه‌ی ملت (سفید)

بزرگ‌ترین کاخ مجموعه‌ی سعدآباد است که به سبب رنگ سفید نمای آن، به این نام شهرت یافته است. این بنا اقامت‌گاه تابستانی شاه و همسرش فرح بود. بنای کاخ به دستور رضاخان در سال ۱۳۱۰ هـ. ش آغاز شد و در سال ۱۳۱۵ به پایان رسید. از باارزش‌ترین

آثار این گنجینه فرش‌های نفیس و گران‌بهای ایرانی است. بزرگ‌ترین فرش این کاخ ۱۴۵ مترمربع است. مجموعه‌ای از سفالینه‌های ایران متعلق به هزاره‌ی چهارم پیش از میلاد تا سده‌ی هفتم هجری و چینی‌های خارجی و شیشه‌های تراشدار از جنس کریستال ساخت کشور چک در ویتترین‌های طبقه‌ی همکف کاخ ملت دیده می‌شود. میز تحریر متعلق به ماری آنتوانت ملکه‌ی فرانسه و دو پرده‌ی ابریشم و حریر گلدوزی شده بانخ ابریشم کار دست هنرمندان چین در تالار نشیمن طبقه‌ی اول قرار دارد.

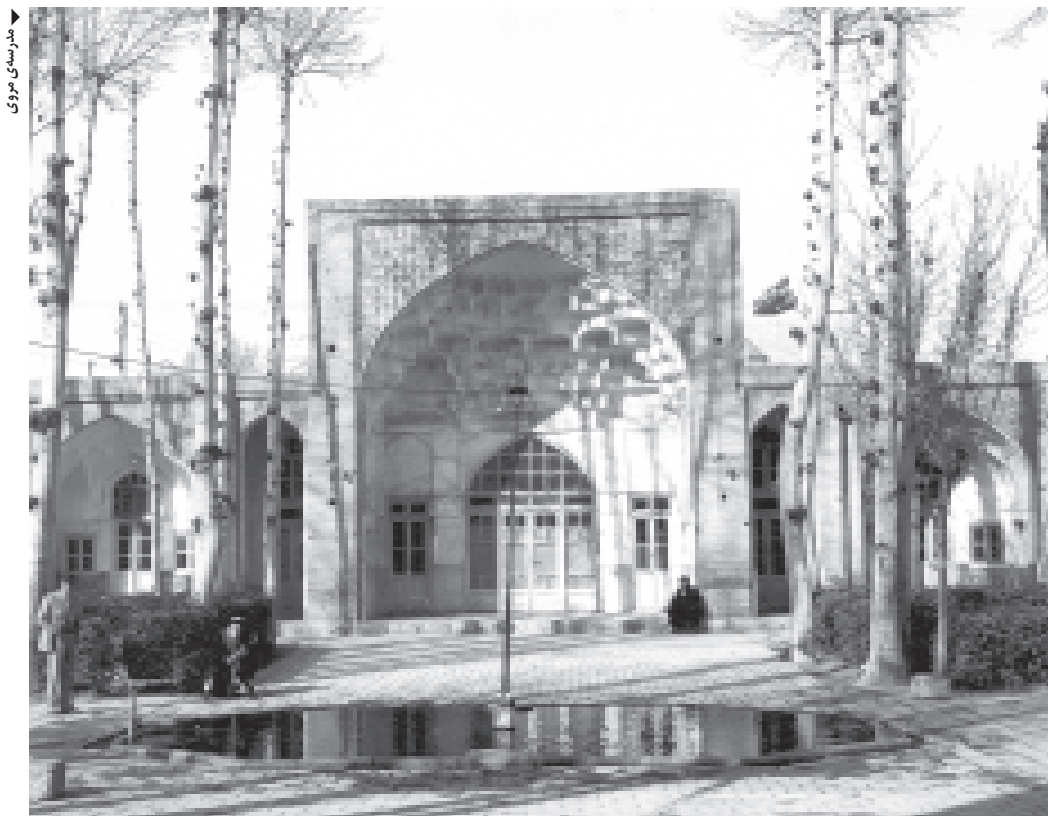
■ کاخ موزه‌ی سبز (کاخ شهوند)

این کاخ محلی زندگی رضاخان

بود و در زمان پسرش، برای اقامت مهمانان خارجی استفاده می‌شد. آثار موجود در موزه‌ی سبز: فرش‌های کاخ را، که در زمان رضاخان متناسب با ابعاد اتاق‌ها تهیه شده بودند، استادان ایرانی بافته بودند که بسیار نفیس و باارزش‌اند. از ویژگی‌های تالارآینه، هم‌خوانی نقش وسط فرش با طرح سقف است. بیش‌تر وسایل این کاخ از کشورهای اروپایی خریداری شده است؛ چلچراغ‌ها، تابلوهای نقاشی، مجسمه‌ها، مبلمان‌های دوره‌ی لوئی شانزدهم و دو میز کنسول متعلق به دوره‌ی ناپلئون و... نمونه‌هایی از آن‌هاست. این کاخ، تالارآینه، اتاق پذیرایی، اتاق غذاخوری، اتاق کار و اتاق خواب دارد.

اشاره

در شماره‌ی قبل، برخی از موزه‌ها و بناهای استان تهران معرفی شد. در این شماره تلاش شده به معرفی دیگر موزه‌ها و بناهای این استان بپردازیم.

نمای کاخ با سنگ‌هایی به رنگ سبز تزیین شده که استادان ماهر آن‌ها را با دست تراشیده‌اند.

■ کاخ موزه‌ی نظامی

در این کاخ موزه ابزار و ادوات و تن‌پوش‌های جنگی مربوط به دوره‌های گوناگون تاریخ ایران به نمایش گذاشته شده‌است. از دیگر کاخ‌موزه‌ها و موزه‌ها می‌توان به کاخ موزه‌ی نگارستان، کاخ احمدشاهی، موزه‌ی هنر ملل، موزه‌ی آب، موزه‌ی صنایع دستی، موزه‌ی هنرهای زیبا، موزه‌ی مردم‌شناسی، موزه‌ی برادران امیدوار، موزه‌ی مینیاتور استاد فرشچیان، موزه‌ی مینیاتور آبکار، موزه‌ی مینیاتور بهزاد و موزه‌ی کتابت میرعماد اشاره کرد.

موزه‌ی آزادی

این مجموعه در داخل برج آزادی تهران واقع شده، اشیای گوناگون از دوره‌های قبل از میلاد، هخامنشی، اشکانی، ساسانی و دوره‌های اسلامی؛ مانند اشیای سفالین، ظرف‌های مفرغی، تابلوهای نقاشی و فرش در آن به نمایش گذاشته شده‌است.

موزه‌ی پست

این موزه از سه بخش پست، تمبر و مخابرات تشکیل شده‌است. در بخش پست ۱۴۲ سوژه‌ی پستی به نمایش گذاشته شده‌است. در بخش تمبر ۷۳۰۰۰ عنوان تمبر داخلی و خارجی در معرض دید بازدیدکنندگان قرار گرفته‌است. در

بخش مخابرات، نمونه‌هایی از قدیمی‌ترین نوشت ابزارها و وسایل ارسال مرسولات پستی و چاپاری، تلفن‌های اولیه (هندلی)، تلگرام‌های مورس، رادیوهای چندکاره و دیگر ابزار ارتباطات و مخابرات از کبوتر نامه‌بر تا ماهواره به نمایش گذاشته شده‌است.

موزه‌های مردم‌شناسی

این موزه‌ها در کاخ‌های گلستان و سعدآباد قرار دارند و با مجسمه‌هایی در اندازه‌های طبیعی و ابزار واقعی زندگی مردم در گذشته و حال این امکان را فراهم می‌کنند که بیننده با شیوه‌ی زندگی پیشینیان و تا حدی مردم امروز آشنا شود.

آستانه‌ی حضرت عبدالعظیم (ع)

حضرت عبدالعظیم از فرزندان امام حسن (ع) است (با پنج واسطه به حضرت امام حسن مجتبی (ع) می‌رسد) که در قرن سوم هجری شهید و در محل کنونی دفن شد. بخش اصلی و مرکزی آن همان بنای اولیه‌ی حرم بود که رفته‌رفته در طول سده‌های گوناگون، بناها و سازه‌هایی دیگر پیرامون آن احداث شد. این مجموعه مشتمل بر حرم‌ها، رواق‌ها، مسجدها، ایوان‌ها، صحن‌ها و دیگر آثار متعلق و وابسته به آن است. بقعه‌های امام‌زاده حمزه (ع) برادر امام رضا (ع) و امام‌زاده طاهر (ع) از فرزندان امام سجاد (ع) نیز در همین مجموعه قرار دارد. حرم در نیمه‌ی دوم قرن سوم هجری (نهم میلادی) تعمیر اساسی شد. درگاه اصلی ورودی ابتدا به فرمان پادشاهان آل بویه و سپس به همت مجدالملک رادستانی قمی تکمیل شد. هم‌چنین گنبد مطهر به دستور مجدالملک قمی ساخته، بعدها با روکش طلا پوشیده شد. قدیمی‌ترین اثر تاریخی این آستانه که از آثار بسیار نفیس ایران است، صندوق مطهر، آستانه‌ی حضرت عبدالعظیم (ع) است.

موزه‌ی آستان مقدس حضرت

عبدالعظیم (ع)

این موزه از دو طبقه تشکیل شده است که طبقه‌ی همکف در آبان ۱۳۸۱ گشایش یافت. در این قسمت مجموعه‌ی مهرهای دیوانی آستان مقدس حضرت عبدالعظیم (ع) از قرن سیزدهم هجری، ظرف سفال منقوش از هزاره‌ی چهارم، کاسه‌ی سفالین مشبک، سبک ری، دوره‌ی سلجوقی و در ورودی ضریح مرقد

شریف امام‌زاده حمزه (ع) را که از جنس فولاد با رویه‌ی نقره و رنگ مینایی است و از قرن سیزدهم به جای مانده و... را می‌توان دید.

طبقه‌ی فوقانی موزه در اواخر اردیبهشت سال ۱۳۸۴ گشایش یافت که علاوه بر مجموعه درهای نفیس و تاریخی بقاع متبرکه‌ی آستان مقدس، که از قرن نهم هجری تا پایان دوره‌ی قاجاریه ساخته و پرداخته شده‌اند، به عرضه‌ی مجموعه‌های ذیل می‌پردازد: مجموعه‌ی اشعار خطی و مذهب مرثیه‌ی معروف محتشم کاشانی در رثای واقعه‌ی کربلا به قلم محمود نوری از دوره‌ی قاجاریه، مجموعه‌ی اشعار خطی و مزین در ماجرای قتل یکی از فعالان نهضت مشروطه به قلم میرزا احمد آشتیانی متعلق به اواخر عهد قاجار، مجموعه‌ی خطی قطاعی در خصوص واقعه‌ی قتل ناصرالدین شاه قاجار به قلم مهدی شریف شیرازی از اوایل قرن چهاردهم هجری، قطعات خطی و مزین اسماء ائمه‌ی معصوم (ع) منسوب به میرزا ابراهیم تهرانی، مجموعه آثار سفالین از دوره‌ی پیش از تاریخ تا دوران معاصر، مجموعه تزیینات و ملزومات بقعه و ضریح امام‌زاده حمزه (ع) و امام‌زاده طاهر (ع)، قطعه‌ی زری پوشش مرقد حضرت عبدالعظیم (ع) از دوره‌ی صفویه، قطعه‌ی مخمل زربفت نفیس و تاریخی پوشش کعبه‌ی معظمه. از میان آثار تاریخی و نفیس موزه به ویژه می‌توان مجموعه‌ی مسکوکات تاریخی ایران، زیارت‌نامه‌های خطی و مذهب دوره‌ی قاجار، هم‌چنین به درهای متعلق به آستان اشاره داشت.

بناها و یادمان‌های تاریخی

کاخ صاحب‌قرانیه

میان باغی وسیع در یکی از کاخ‌های مجموعه‌ی نیاوران، ساختمانی قدیمی قرار دارد که تاریخ ساخت آن به عهد فتحعلی شاه مربوط می‌شود. علاوه بر حوض‌خانه و کرسی‌خانه‌ی بی‌مانند صاحب‌قرانیه، می‌توان تالارهای مهم آن جهان‌نما و آینه‌را نام برد که با تابلوهای نقاشی گران‌بها و اشیای نفیس تزیین شده‌اند.

کاخ مرمر

احداث این کاخ از ۱۳۱۳ تا ۱۳۱۶ به درازا کشید و معماری آن آمیزه‌ای از سبک‌های شرقی و غربی است.

عمارت مدرسه‌ی مروی

مدرسه‌ی فخریه (مرویی) از بناهای قرن سیزدهم ه. ق است که شامل جلوخان، سردر بلند، صحن وسیع، حجره‌ها و چندین ایوان مزین به کاشی‌کاری خشتی است. بانی مدرسه فخرالدوله حاکم مرو بود.

سایر آثار تاریخی استان تهران

مناره‌ی پامنار، کلیسای طباطبائوس، ری قدیم، سردر باغ ملی، خانه‌ی وثوق‌الدوله، منزل امام جمعه، خانه‌ی مشیرالدوله، عمارت باغ فردوس، کاخ سرخه‌حصار، کاخ بهارستان، برج علاءالدین، میدان‌های بهارستان، حسن‌آباد، اسب‌دوانی، ارگ، اعدام، توپ‌خانه آزادی و... که برخی از آن‌ها بر اثر توسعه و گسترش شهرنشینی بافت قدیمی خود را از دست داده‌اند. آشنایی با سایر آثار تهران بر عهده‌ی شما عزیزان و علاقه‌مندان به تاریخ و فرهنگ و تمدن ایران است.

منابع

۱. زنده‌دل، حسن و دستیاران. مجموعه راهنمای جامع ایرانگردی (۷ استان تهران، ایرانگردان، چاپ اول، ۱۳۷۶.
۲. میردانش، سیدمهدی. آشنایی با بناهای تاریخی، تهران: انتشارات مدرسه، چاپ هشتم، ۱۳۸۶.
۳. راهنمای گنجینه (موزه‌های ایران، سازمان میراث فرهنگی کشور، چاپ اول، ۱۳۷۷.
۴. نجمی، ناصر. دارالخلافة‌ی تهران در یک صد سال پیش، ارغوان، چاپ دوم، ۱۳۷۵.
۵. عزیززاده، قربان. موزه‌ی آستان مقدس حضرت عبدالعظیم (ع)، معاونت فرهنگی آستان مقدس حضرت عبدالعظیم (ع)، ۱۳۸۵.